

بررسی تأثیر مشاوره آموزشی بر افزایش رفتار کارآفرینانه کارآموزان مطالعه موردی: مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای شهرستان پارس آباد امامعلی سمندر حبشی* منیژه حقیقی نسب**

چکیده

مشاوره آموزشی می‌تواند کمک‌هایی از جمله تصویر واضح و واقع بینانه‌ای از موقعیت، احساسات و توانایی، انتخاب راه‌های جدید برای درک و حل مسئله، اعتماد به نفس، قبول مسئولیت، تغییر انگیزه، تغییر مهارت‌های مورد نیاز، بهبود بخشیدن به وضعیت استفاده از استعداد بالقوه کارآموزان باشد در این راستا، در سال‌های اخیر مشاوره آموزشی و شغلی در مطالعات کارآفرینی بسیار مورد توجه قرار گرفته است. هدف از این تحقیق افزایش رفتار کارآفرینانه کارآموزان از طریق مشاوره آموزشی و شغلی است. بدین منظور از بین مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای مرکز برادران پارس آباد - مرکز خواهران پارس آباد - مرکز دو منظوره اصلاندوز شهرستان پارس آباد انتخاب شد. ابزار سنجش این تحقیق، پرسشنامه است و از نرم‌افزار SPSS برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شد. داده‌ها به وسیله پرسشنامه محقق ساخته که دارای ۳۱ پرسشنامه است، جمع‌آوری شده و روایی آن از طریق ۴ نفر خبره کارآفرینی و از نظر پویایی از طریق محاسبه آلفای کرونباخ با ضریب ۰/۸۰۵۶ مورد تأیید قرار گرفت. در این تحقیق از طریق فرمول کرجسی و مورگان محاسبه به تعداد ۵۹ نفر به عنوان حجم نمونه از ۷۰ نفر کارشناسان و مربیان که دارای چندین سال تجربه در مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای شهرستان پارس آباد محاسبه و مورد مطالعه قرار گرفتند، بر پایه نتایج به دست آمده از این تحقیق، مشاوره آموزشی بر افزایش رفتار کارآفرینانه کارآموزان تأثیر دارد.

واژگان کلیدی: مشاوره آموزشی، رفتار کارآفرینانه، کارآموزان، مراکز آموزشی.

---

* دانشجوی دکتری مدیریت کارآفرینی گرایش کسب و کار دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، کارمند

مرکز آموزش فنی و حرفه‌ای واحد خواهران پارس آباد، ۰۹۱۴۴۵۱۸۴۷۲ Email: karafarin_tvto@yahoo.com

**دکتر زر مدیریت بازاریابی بین المللی، استاد دانشگاه الزهراء (س)، ۰۹۱۲۴۷۵۹۳۸۲

mhighinasab@alzahra.ac.ir

مقدمه

امروزه نیاز به کارآفرینی به یکی از مهم‌ترین و گسترده‌ترین فعالیت‌های نهادهای آموزشی شده است. به تعبیری دیگر کارآفرینی، کانون و مرکز ثقل کار و تلاش و پیشرفت بشر در عصر حاضر تلقی می‌شود. کارآفرینی همان فرایند تأسیس و یا توسعه کسب و کار، بر مبنای یک فکر و ایده نو است. کارآفرینی به منظور رشد و نمو در جوامع، نیازمند وجود فرهنگ خاصی است. با توجه به اهمیت کلیدی کارآفرینی در اقتصادهای نوین (ایجاد شرکت‌های کوچک و متوسط)، کشورهای مختلف، برنامه‌های مفصلی را برای بسط چنین فرهنگی در جامعه خود تدارک دیده‌اند تا بتوانند همچنان مسیر رشد و پویایی را ادامه دهند. بنابراین، شناسایی عوامل مؤثر بر ایجاد رفتار کارآفرینانه در جامعه و نیز ابعاد مختلف اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی محسوب می‌شود، به گونه‌ای که عنصر کارآفرینی به عنوان موتور محرک تولید و توسعه اقتصادی و از سویی پرورش‌دهنده و تقویت‌کننده روحیه سرمایه‌گذاری و بهره‌وری در نیروی انسان تلقی می‌شود. این پژوهش پیرامون بررسی تأثیر مشاوره آموزشی بر افزایش رفتار کارآفرینانه (مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای شهرستان پارس‌آباد مغان) صورت گرفته است. جامعه آماری در این تحقیق مریبان و کارشناسان مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای شهرستان پارس‌آباد مغان است و نمونه آماری نیز تعداد ۵۹ نفر تعیین شد. با توجه به نتایج حاصل از فرضیه اصلی تحقیق مشخص شده است که مشاوره آموزشی بر افزایش رفتار کارآفرینانه کارآموزان مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای تأثیر معناداری وجود دارد. به علاوه نتایج حاصل از فرضیات فرعی تحقیق نشان‌دهنده این بود که عدم مشاوره آموزشی بر افزایش رفتار کارآفرینانه کارآموزان مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای تأثیر منفی دارد.

بیان مسأله تحقیق

کارآفرینی، فرهنگ درک تغییر و کشف فرصت کارآفرینان و شرکت‌های کارآفرین، همگام با تغییرات گام بر می‌دارند و می‌کوشند فرصت‌های ایجاد شده در جریان این تغییرات را کشف و از آنها بهره‌برداری کنند. همگامی با تغییرات مستلزم تغییر رفتار است که به تغییر بهاء داده و به استقبال آن می‌رود. بستری که می‌تواند در صورت لزوم، راهیافت‌ها و عملکردهای سنتی و قدیمی را کنار گذارد و راهیافت‌های نوینی

را برگزینند (جفری و بارن^۱، ۲۰۰۰) امروزه سازمان‌های دولتی مانند سازمان‌های غیردولتی خصوصی با این سؤال مواجه‌اند که چگونه می‌توان مشاوره و توسعه کارآفرینی در سازمان‌ها را بهبود بخشید؟ سازمان‌های آموزشی در محیطی پویا، پرابهام و متحول فعالیت می‌کنند. با توجه به این‌که یکی از بارزترین ویژگی‌های عصر حاضر تغییرات و تحولات شگرف و مداومی است که در طرز تفکر، ارزش‌های اجتماعی، روش‌های انجام کار و بسیاری از پدیده‌های دیگر زندگی به چشم می‌خورد. سازمان‌ها با تغییراتی مواجه هستند که در دنیای مشتری‌گرایی و رقابت-افزای کنونی هر نوع مقاومتی را در هم کوبیده و همه را با خود به جلو می‌برد. وسعت و تنوع تغییراتی که بر سازمان‌های آموزشی وارد می‌شود به قدری زیاد است که برای آنها چاره‌ای جز انطباق و پاسخگویی به این تغییرات وجود ندارد. از این رو، مشاوره کارآفرینی نقش مهمی را در دنیای پرتلاطم آموزشی بازی می‌کند. برای ترویج کارآفرینی باید شرایط مناسبی وجود داشته باشد. عواملی که توسعه کارآفرینی تحت تأثیر قرار می‌دهند، جو یا محیط کارآفرینی نامیده می‌شود. آموزش و مشاوره دارای نقش کلیدی در توسعه این امر مهم است. در این تحقیق بررسی تأثیر مشاوره آموزشی بر توسعه رفتار کارآفرینانه در مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای شهرستان پارس‌آباد مغان برای توسعه فرهنگ کارآفرینی است و از طرف دیگر، عوامل مؤثر در سوق دادن مراکز آموزشی مهارتی به سوی یک مرکز کارآفرین نکته اصلی دیگری است که باید مدنظر قرار گیرد. هر چند در سال‌های اخیر با راه‌اندازی مراکز رشد و پارک‌های فناوری قدم‌های مهمی در این رابطه برداشته شده است. هنوز مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای فاصله زیادی برای تبدیل شدن به یک مرکز کارآفرین دارد و مهم‌ترین سؤالی که در این خصوص مطرح می‌شود این است که چرا مهارت‌آموختگان مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای در ایران کارآفرین نیستند و چگونه می‌توان خروجی مراکز آموزش‌های مهارتی را به سمت اثرگذاری بیشتر در زمینه کارآفرینی سوق داد.

۱. Jeffrey & Baron

اهداف تحقیق

هدف اصلی

بررسی تأثیر مشاوره آموزشی بر افزایش رفتار کارآفرینانه (مطالعه موردی کارآموزان مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای پارس آباد مغان) می‌باشد.

اهداف فرعی

۱. ایجاد انگیزه‌های کارآفرینی در کارآموزان
۲. افزایش ویژگی‌های کارآفرینی کارآموزان
۳. افزایش مهارت‌های شخصی کارآفرینی کارآموزان
۴. افزایش مهارت‌های مدیریتی کارآفرینی کارآموزان
۵. افزایش مهارت‌های فنی کارآفرینی کارآموزان

اهمیت و ضرورت موضوع تحقیق

در حال حاضر به‌طور فزاینده‌ای این انتظار است که مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای در کنار تعلیم علمی و عملی باید وظیفه دیگری را نیز به عنوان محرک‌های ابتکار و رشد اقتصادی هر منطقه بر عهده گیرند. علاوه بر این، دولت‌ها به‌منظور رشد اقتصادی و در پاسخ‌گویی به بزرگ‌ترین چالش‌های اقتصادی، یعنی بهبود استانداردهای زندگی، اشتغال و افزایش درآمدهای مالیاتی فعالیت می‌کنند (دانا، ۲۰۰۱، ۲). همچنین، سیاست‌های سرمایه‌گذاری آموزشی دولت‌ها (به‌طور کلی، آموزش و به‌طور جزئی آموزش مهارتی) بالفطره با اهداف ملی گره خورده و این سیاست‌های آموزشی می‌تواند در شرایط مناسب، باعث مزیت‌های قطعی برای کشورها شود (کارنوی و دیگران، ۱۳۸۴، ۳). در این میان حرفه‌آموزی نیز از دیرباز مورد توجه عموم بوده و کسب و تخصص و مهارت به مثابه یک تجربه مفید و بهره‌ور و در عین حال اشتغال‌زا و درآمدآفرین موضوعی است که ضرورت‌های آن هیچگاه از رونق و اهمیت باز نمانده است. در شرایط کنونی بخش قابل ملاحظه‌ای از جمعیت فعال کشور فاقد مهارت و تخصص کافی برای انجام کار بوده و یا پاره‌ای از شاغلین از صلاحیت شغلی و یا به تعبیر دقیق‌تر و استاندارد شده برخوردار نیستند و در بازار کار حرفه‌ها و مهارت‌ها از نظر سطح تخصص و اندوخته‌های فنی و تجربه مطلوب و کارآمد نیستند. آموزش فنی و حرفه‌ای که سازمان مستقلی به نام سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور عرضه‌کننده انواع آموزش‌های مهارتی، خدماتی، فنی ... است. نقش مؤثر در طراحی و اجرای

دوره‌های آموزشی داشته و خدمات مطلوبی را به متقاضیان و هنر جویان ارائه می‌دهد. آموزش‌های فنی و حرفه‌ای مجموعه آموزش‌های عملی و علمی است که هدف آن ایجاد شرایط لازم برای کسب دانش و ایجاد نگرش و پرورش مهارت کارآموزان به منظور احراز شغل و ارتقاء مهارت است و منجر به دریافت گواهینامه می‌شود. این آموزش‌ها در قالب دوره‌های ۲ تا ۲۴ ماهه با آموزش در مراکز ثابت، آموزش ضمن کار، تربیت مربی و آموزش در آموزشگاه‌های آزاد برگزار می‌شود و از این طریق نسبت به تأمین و تربیت نیروی ماهر موردنیاز بخش‌های مختلف صنعتی کشاورزی و خدماتی کشور اقدام می‌شود. در حال حاضر جهت‌گیری اصلی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، آموزش مهارت سخت‌افزاری (انتقال فن و حرفه تجهیزات) به کارآموزان است. انتظار می‌رود کارآموزان بعد از اتمام دوره‌های آموزشی که با هزینه هنگفت بخش دولتی و خصوصی اجرا می‌شود، به صورت احداث یک مغازه نظیر یک تعمیرگاه اتومبیل برای خود و دیگران شغل ایجاد کند. عدم ارائه مشاوره آموزشی مربوط به نوع‌آوری و خلاقیت بازاریابی، نحوه تدوین و ارزیابی طرح کسب و کار، مطالعه بازار، روش‌های مالی کسب و کار، ثروت‌آفرینی و ارزش‌آفرینی که همان کارآفرینی است، از محدودیت‌ها و مسائلی است که اثربخشی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای را تا حد زیادی کاهش داده است. تغییر نگرش آموزش مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای از فنی صرف به آموزش‌های کارآفرینی می‌تواند موجب ارتقاء و اثربخشی آموزش‌های فنی و مهارتی شده و جهت این آموزش‌ها را از اشتغال مزدبگیری به سمت خوداشتغالی و کارآفرینی سوق دهد و این کمبود به وضوح در مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای شهرستان پارس آباد دیده می‌شود.

سؤال اصلی تحقیق

آیا مشاوره آموزشی بر افزایش رفتار کارآفرینانه تأثیر دارد؟

سؤالات فرعی

- ✓ آیا ایجاد انگیزه‌های کارآفرینی بر افزایش رفتار کارآفرینانه کارآموزان تأثیر دارد؟
- ✓ آیا افزایش ویژگی‌های کارآفرینی بر افزایش رفتار کارآفرینانه کارآموزان تأثیر دارد؟

۴۱ بررسی تأثیر مشاوره آموزشی بر افزایش رفتار کارآفرینانه ...

- ✓ آیا کسب مهارت‌های شخصی کارآفرینانه بر افزایش رفتار کارآفرینانه کارآموزان تأثیر دارد؟
- ✓ آیا کسب مهارت‌های مدیریتی کارآفرینانه بر افزایش رفتار کارآفرینانه کارآموزان تأثیر دارد؟
- ✓ آیا کسب مهارت‌های فنی کارآفرینانه بر افزایش رفتار کارآفرینانه کارآموزان تأثیر دارد؟

فرضیه اصلی تحقیق

مشاوره آموزشی بر افزایش رفتار کارآفرینانه کارآموزان تأثیر دارد.

فرضیات فرعی تحقیق

- ✓ ایجاد انگیزه‌های کارآفرینی بر افزایش رفتار کارآفرینانه کارآموزان تأثیر دارد.
- ✓ افزایش ویژگی‌های کارآفرینی بر افزایش رفتار کارآفرینانه کارآموزان تأثیر دارد.
- ✓ کسب مهارت‌های شخصی کارآفرینانه بر افزایش رفتار کارآفرینانه کارآموزان تأثیر دارد.
- ✓ کسب مهارت‌های مدیریتی کارآفرینانه بر افزایش رفتار کارآفرینانه کارآموزان تأثیر دارد.
- ✓ کسب مهارت‌های فنی کارآفرینانه بر افزایش رفتار کارآفرینانه کارآموزان تأثیر دارد.

تعاریف اصطلاحات و متغیرهای تحقیق

تعریف واژه کارآفرین

برای کارآفرین تعاریف مختلفی در منابع فارسی و خارجی بیان شده است که به ذکر بعضی از آنها می‌پردازیم. کارآفرین عاملی است که تمامی ابزار تولید را ترکیب می‌کند و مسئولیت ارزش تولیدات، بازیافت کل سرمایه‌ای را که به کار می‌گیرد، ارزش دستمزدها، بهره و اجاره‌ای را که می‌پردازد و همچنین سود حاصل را به عهده می‌گیرد (جان باتیست سی^۲).

۱. Entrepreneur

۲. Jean Baptiste Say

کارآفرین نیروی محرکه اصلی در توسعه اقتصادی است و نقش وی عبارت است از نوآوری یا ایجاد ترکیب‌های تازه از مواد (ژوزف شومپتر^۱). کارآفرین به‌عنوان یک تسریع‌کننده، جرقه رشد و توسعه اقتصادی را فراهم می‌کند (ویلکن^۲).

کارآفرین کسی است که فعالیت‌های اقتصادی کوچک و جدیدی را با سرمایه خود شروع می‌کند (پیتر دراگر).

کارآفرینان افرادی هستند که نوآوری می‌کنند، فرصت‌های تجاری را شناسایی، خلق و ترکیبات جدیدی از منابع ارائه می‌کنند تا در محیط عدم قطعیت از این نوآوری‌ها سود کسب کنند (رافائل امیت^۳).

بنابر تعریف واژه‌نامه دانشگاهی وبستر، کارآفرین کسی است که متحد می‌شود مخاطره‌های یک فعالیت اقتصادی را سازماندهی، اداره و تقبل کند. از نظر اسلام کارآفرین فرد تلاشگری است که با اتکا به نفس و توکل به خداوند بتواند از حداکثر توانایی‌های جسمی، مادی و تخصصی خود در جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کند استفاده نماید.

مفهوم واژه کارآفرینی^۴

واژه «کارآفرینی» از کلمه فرانسوی *Entreprendre* به معنای متعهد شدن نشئت گرفته است.

کارآفرینی

کارآفرینی فرآیند یا مفهومی است که در طی آن فرد کارآفرین با ایده‌های نو و خلاق و شناسایی فرصت‌های جدید، با بسیج منابع، سازمان‌های جدید و نوآوری مبادرت می‌ورزد. این امر توأم با پذیرش خطرات منابع با ایجاد کسب و شرکت‌های می‌شود. بنابراین، «کارآفرینان» عوامل تغییر هستند که اغلب منجر به معرفی محصول یا ارائه خدمت به جامعه گاهی موجب پیشرفت‌های حیرت‌انگیز نیز شده‌اند.

۱. Joseph Schumper

۲. Wilken

۳. Rafael Amit

۴. Entrepreneurship

کارآفرینی پروسه تغییر و خلق چیزی متفاوت است (هویت اقتصادی جدیدی که روی محصول یا خدمتی بدیع، یا در کمترین حالت، روی چیزی که به طور قابل ملاحظه‌ای با محصولات یا خدمات ارائه شده در هر جای دیگری از بازار متفاوت باشد، تمرکز یافته است (برویات و جولین^۱، ۲۰۰۰).

مشاوره آموزشی

مشاوره به معنای کمک به سازگاری. بلاکر (۱۹۷۴) به نقش سازگاری مشاوره اشاره می‌کند. به نظر وی، مشاوره به فرد کمک می‌کند تا مجموعه رفتارهای موردنیاز را کسب کند و بتواند با تقاضاها و انتظاراتی که از نقش‌های تازه ناشی می‌شود سازگار گردد. مشاوره به معنای کمک به تغییر رفتار مراجع. مشاوره یک رابطه دوجانبه است که در آن مراجع مشکلات رفتاری خود را که به تنهایی قادر به حل آنها نیست برای مشاوره با صلاحیت و دارای تجربه علمی و عملی مطرح مینماید و از او کمک می‌گیرد تا راه حلی برای آنها بیابد. یعنی شرایطی که باعث تغییر رفتار می‌شود.

پیشینه تحقیق

بررسی پیشینه تحقیق، نشان می‌دهد که کارآفرینان ویژگی‌های مخصوص دارند (متویک^۲، ۲۰۱۰، ۶۵). رویکردی که کارآفرینی را بر اساس ویژگی‌های کارآفرینی تبیین می‌کند رویکرد شخصیتی معروف است (جهانگیری و کلانتری، ۱۳۸۷، ص ۹۰). رویکرد ویژگی‌های شخصیتی بر این فرضیه تأکید می‌کند که کارآفرینان ویژگی‌ها، دیدگاه‌ها و ارزش‌هایی دارند که یک نیروی محرک برای آنها فراهم کرده آن‌ها را از دیگران متمایز می‌کند. مک کلند ویژگی‌های افراد کارآفرین را شامل انگیزه پیشرفت، ریسک‌پذیری، کنترل درونی، خلاقیت و استقلال‌طلبی می‌داند و اعتقاد دارد که گرایش مثبت به کارآفرینی از جمله ویژگی‌های مهم کارآفرینان است.

با توجه به تحقیق به عمل آمده که توسط آقایان رضا زعفریان، احمد کوهی و خانم سارا عطاران، تحت عنوان ارزیابی اثربخشی آموزش الکترونیکی کارآفرینی (بررسی موردی: رشته کارآفرینی در مرکز آموزش‌های الکترونیکی دانشگاه تهران)

۱. Broyat & Joolien

۲. Matviuk

انجام گرفته بود، بر پایه نتایج به دست آمده از این تحقیق، آموزش الکترونیکی کارآفرینی، در دو بعد ایجاد انگیزش و آموزش مهارت‌ها اثربخش می‌باشد. در بررسی نقش آموزش درس مبانی کارآفرینی در قصد کارآفرینی دانشجویان رشته‌های غیر مدیریت دانشکده‌های هنر و ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران توسط زهرا آراستی و همکارانش تحقیق انجام گرفته بود. نتایج تحلیل داده‌ها نشان داد که آموزش درس مبانی کارآفرینی بر قصد کارآفرینی دانشجویان و عوامل تعیین‌کننده آن شامل نگرش نسبت به رفتار، هنجارهای ذهنی و درک کنترل رفتاری تأثیرگذار است.

در تحقیقی تحت عنوان آموزش و ترویج کارآفرینی در میان دانش‌آموزان توسط ناهید شیخان انجام گرفته است، نتیجه گرفتند که آموزش و ترویج کارآفرینی باعث افزایش توانایی‌های کارآفرینی (فکریابی، نوآوری، خلاقیت، فرصت‌یابی، مخاطره‌پذیری) و افزایش مهارت‌های کسب و کار شامل (مدیریت، بازاریابی، حسابداری، فنآوری اطلاعات و...) دانش‌آموزان می‌شود. در بررسی اثربخشی آموزش مهارت‌های کارآفرینی که توسط لقمان احمدی در ستاد کارآفرینی شهرداری تهران بر نگرش نسبت به بازارکار و خودپنداره شغلی افراد انجام گرفت از بین ۳۰ نفر (۱۹ زن و ۱۱ مرد) به صورت تصادفی انتخاب و در دو گروه آزمایش و کنترل جایگزین شدند. گروه آزمایش تحت آموزش مهارت‌های کارآفرینی قرار گرفتند و گروه گواه هیچ آموزشی دریافت نکردند. نتایج حاکی از آن بود که آموزش مهارت‌های کارآفرینی میزان نگرش نسبت به بازار کار و خودپنداره شغلی آزمودنی‌های گروه آزمایش را در مقایسه با گروه گواه افزایش داده است.

پیشینه تحقیق در ایران و سایر کشورها در این قسمت و قسمت‌های دیگر این تحقیق بررسی شد و این بررسی اهمیت موضوع آموزش و مشاوره کارآفرینی در نهادهای مختلف آموزشی را نشان می‌دهد که همسویی با یافته‌های تحقیق دارد.

مدل تحلیلی تحقیق

ما در این تحقیق بر آنیم تا نقش مشاوره آموزشی بر افزایش رفتار کارآفرینانه را مورد بررسی قرار دهیم. بدین منظور برای عامل **مشاوره** آموزش یکسری متغیر تعریف نموده و سپس تأثیر آن‌ها را در افزایش رفتار کارآفرینانه مورد بررسی قرار می‌دهیم. بر اساس آنچه نیاز است می‌توان نمودار ذیل (نمودار شماره یک) را به

عنوان مدل محقق ساخته برای توجیه تأثیر متغیرهای پرورش ویژگی‌ها (کانون کنترل، عمل‌گرایی، سلاست (آرامش) فکری، قدرت تحمل ابهام، رویاپردازی، چالش‌طلبی، تشخیص فرصت، هوشیاری کارآفرینانه)، تحریک انگیزه‌ها (میل به کسب ثروت، نیاز به موفقیت، استقلال‌طلبی، تمایل به خلق چیزهای نو، قصد و نیت کارآفرینانه، خلق ارزش برای جامعه، قبول نداشتن شیوه‌های موجود) و دانش و مهارت‌های کارآفرینی (توانایی انجام کار گروهی و داشتن مهارت ارتباطی، توانایی بررسی مسائل مالی و جذب منابع، آشنایی با اصول مدیریت، آشنایی با مسائل اقتصادی، توانایی کشف شیوه‌های جدید در انجام فعالیت‌ها، داشتن توان رقابتی و حفظ موقعیت در بازار، توان یافتن بازارهای جدید برای افزایش ارائه کالا و خدمات در سطح ملی و بین‌المللی، کنترل و نظم درونی، ریسک‌پذیری، نوآوری، توانایی اداره تغییر، تغییر محوری، پافشاری، رهبری دوراندیشی، برنامه‌ریزی و تعیین اهداف، تصمیم‌گیری، روابط انسانی، بازاریابی، راه‌اندازی کسب و کار، مذاکره، مهارت‌های نوشتاری، ارتباطات شفاهی یا ارتباطات کلامی، نظارت یا ارزیابی محیط، مدیریت کسب و کار، مهارت‌های میان‌فردی، مهارت شنیداری، توانایی سازماندهی، مدیریت مشارکتی، مربیگری، بازیگر و ایفا کننده نقش در تیم) بر افزایش رفتار کارآفرینانه ارائه کرد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شکل (۱) مدل تحقیق

روش تحقیق

تحقیق حاضر از جهت هدف کاربردی است. زیرا برای حل مسائل اجرایی و واقعی به کار گرفته شده است. از جهت روش توصیفی پیمایشی است. پیمایشی روشی است که در آن اطلاعات از طریق افرادی که پاسخگو نامیده می‌شوند و به سؤالات جواب می‌دهند، گردآوری می‌شود.

قلمرو تحقیق

بررسی نیازهای آموزشی مشاوره کارآفرینی کارآموزان مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای شهرستان پارس‌آباد مغان که شامل سه مرکز (مرکز برادران پارس‌آباد، خواهران پارس‌آباد، مرکز دو منظوره اصلاندوز) می‌باشد. این تحقیق از نظر زمانی مربوط به سال ۱۳۹۴ است.

محدودیت‌ها و مشکلات تحقیق

در این تحقیق محدودیت و مشکلاتی که وجود داشت خود کارشناسان و مربیان علی‌رغم اینکه تحصیلات بالایی داشتند ولی با سواد کارآفرینی بیگانه بودند. فقط در حد ضعیف در خصوص دانش و مهارت کارآفرینی معلومات داشتند و این عمل باعث می‌شد که کلمات ساده استفاده شده در پرسشنامه را به‌خوبی نتوانند تجزیه و تحلیل و معنی کنند و این امر در پاسخ دادن به پرسشنامه ارائه شده توسط محقق را با مشکل روبه‌رو ساخته بود.

روش تحقیق

به‌طور کلی، روش‌های تحقیق در علوم رفتاری را می‌توان با توجه به دو ملاک تقسیم کرد: الف) هدف تحقیق و ب) نحوه گردآوری داده‌ها. بر این اساس، پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه گردآوری اطلاعات تحقیق توصیفی از نوع پیمایشی است.

نمونه آماری و روش محاسبه حجم نمونه

جامعه و حجم نمونه تحقیق

جامعه آماری که به آن جمعیت آماری نیز گفته می‌شود، مجموعه افراد دارای ویژگی‌های مشترک است که تحقیق در باره آن انجام می‌شود. کار مهم محقق این است که با دقت و به‌صورت کامل جامعه را تعریف کند. تعریف جامعه باید به صورت دقیق عنصرها باشد که به جامعه تعلق دارند و آن را می‌سازند. در این تحقیق جامعه آماری تمام مربیان و کارشناسان مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای شهرستان پارس‌آباد مغان به تعداد ۷۰ نفر است. حجم نمونه عبارتست از تعدادی از افراد جامعه که صفات آنها با صفات جامعه مشابهت داشته و معرف جامعه بوده، در عین حال جامعه متجانس و همگن باشد (حافظ‌نیا، ۱۳۸۲، ۱۲۱).

نمونه آماری، یک مجموعه فرعی از جامعه آماری است که با مطالعه آن محقق قادر است نتیجه را به کل جامعه آماری تعمیم دهد (سکاران، ۱۳۸۱: ۲۹۵). یا به عبارت دیگر، تعداد محدودی از احاد جامعه آماری که بیان‌کننده ویژگی‌های اصلی جامعه باشد، را نمونه گویند (آذر، مؤمنی، ۱۳۸۳؛ ۶).

بنابراین، برای محاسبه حجم نمونه مورد نیاز برای پژوهش از جدول مورگان و کرجسی استفاده می‌شود که تعداد نمونه برابر ۵۹ نفر می‌شود.

$$S = \frac{x^2 NP(1-P)}{d^2(N-1)+X^2} \quad (2)$$

که در آن S تعداد نمونه مورد نیاز است، N تعداد اعضای جامعه، P نسبت جمعیت (این نسبت وقتی $0/5$ باشد، حداکثر نمونه مورد نیاز را به دست می‌دهد)، d درجه دقت نسبت (معمولاً $d=0/05$) و x^2 مقداری از جدول کای اسکور با یک درجه آزادی در سطح اطمینان 95% است.

پرسشنامه

ابزار جمع‌آوری داده‌ها، در هر پژوهش پیمایشی، پرسشنامه است. پرسشنامه مجموعه‌ای از سؤال‌ها است که پاسخ‌دهنده با ملاحظه آنها پاسخ‌های لازم را ارائه می‌دهد. این پاسخ‌ها داده‌های مورد نیاز پژوهشگر را تشکیل می‌دهد. ابزار اصلی استفاده در این تحقیق پیمایشی پرسشنامه است.

متداول‌ترین ابزاری که امروزه به‌منظور سنجش نگرش از آن استفاده می‌شود مقیاس لیکرت^۱ است. این مقیاس در ابتدای سال ۱۹۳۰ توسط لیکرت ابداع شد. در این روش پژوهشگر سؤالاتی را درباره موضوعات جداگانه مشخصی طراحی و تدوین می‌کند و هر یک از این نمونه‌ها نیز به اظهارنظر پیرامون هر یک از سؤالات مذکور می‌پردازند (مک‌ناب، ۱۳۹؛ ۲۳۷).

شکل کلی
امتیاز بندی

خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	شکل کلی
۱	۲	۳	۴	۵	امتیاز بندی

جدول (۱). ترکیب سؤالات پرسشنامه

فرضیات	شماره سؤالات	جمع سؤالات
فرضیه اول	۲،۳،۴،۵،۱۰	۵
فرضیه دوم	۶ و ۷ و ۸ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۳	۶
فرضیه سوم	۹ و ۱۵ و ۱۶ و ۱۷	۴
فرضیه چهارم	۱۸ و ۱۹ و ۲۰ و ۲۱ و ۲۲ و ۲۳ و ۲۴ و ۲۶ و ۲۷	۹
فرضیه پنجم	۱۴ و ۲۵ و ۲۸ و ۲۹ و ۳۰ و ۳۱	۶
جمع		۳۰

ویژگی‌های فنی ابزارهای گردآوری داده‌ها

دو ویژگی اساسی اندازه‌گیری که باید در بررسی تناسب و مفید بودن ابزارهای اندازه‌گیری مورد توجه قرار گیرد، روایی و پایایی است. به‌طور کلی دو سؤال مهم در بررسی یافته‌های یک تحقیق مطرح می‌شود؛ اول اینکه نسبت به یافته‌های تحقیق یک طرح تا چه اندازه می‌توان اطمینان داشت؟ در پاسخ به این سؤال باید اعتبار درونی تحقیق را مورد نظر قرار دهیم. سؤال دوم این است که تا چه اندازه می‌توان یافته‌های تحقیق را به جوامع دیگر و شرایط گوناگون تعمیم داد؟ این سؤال با اعتبار بیرونی تحقیق سرو کار دارد.

روایی^۱ پرسشنامه

مقصود از روایی آن است که آیا ابزار اندازه‌گیری می‌تواند ویژگی و خصیصه‌ای که ابزار برای آن طراحی شده است را اندازه‌گیری کند یا خیر؟ اهمیت روایی از آن جهت است که اندازه‌گیری‌های نامناسب و ناکافی می‌تواند هر پژوهش علمی را بی‌ارزش و ناروا سازد (خاکی، ۱۳۸۷، ۲۸۴).

در تأمین روایی پرسشنامه‌های مورد استفاده در این پژوهش، روایی محتوا^۲ و روایی سازه^۳ مدنظر است. روایی محتوا، نوعی اعتبار است که معمولاً برای بررسی اجزای

۱. Validity
۲. Content Validity
۳. Construct Validity

تشکیل دهنده یک ابزار اندازه‌گیری به کار برده می‌شود. در واقع، این نوع اعتبار فرآیند تعیین معرف بودن سؤالات ابزار با توجه به ویژگی‌ها، مهارت‌ها، دانش و آنچه مورد اندازه‌گیری واقع می‌شود، می‌باشد. روایی محتوا از سوی افراد متخصص و اساتید تعیین می‌شود. روایی سازه نیز با استفاده از تحلیل عاملی تأییدی انجام شده است.

پایایی^۱ پرسشنامه

مقصود از پایایی آن است که ابزار اندازه‌گیری را در یک فاصله زمانی کوتاه چندین بار و به گروه واحدی از افراد بدهیم نتایج حاصله نزدیک به هم باشد. برای اندازه‌گیری پایایی از شاخصی به نام ضریب پایایی استفاده می‌کنیم و اندازه آن معمولاً بین صفر تا یک تغییر می‌کند. ضریب پایایی صفر معرف عدم پایایی و ضریب پایایی یک معرف پایایی کامل است. در این تحقیق به منظور تعیین پایایی آزمون از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است. این روش برای محاسبه همابستگی درونی ابزار اندازه‌گیری که خصیصه‌های مختلف را اندازه‌گیری می‌کند به کار می‌رود.

بنابراین به منظور اندازه‌گیری قابلیت اعتماد، از روش آلفای کرونباخ و با استفاده از نرم‌افزار Spss ۱۹ انجام شده است. با استفاده از فرمول زیر مقدار ضریب آلفای کرونباخ را محاسبه می‌کنیم.

$$r_{\alpha} = \frac{J}{J-1} \left(1 - \frac{\sum_{j=1}^n s_j^2}{S^2} \right) \quad (3)$$

که در آن:

J تعداد زیر مجموعه‌های سؤال‌های پرسشنامه یا آزمون =

واریانس زیر آزمون $S_j^2 =$ لام

واریانس کل پرسشنامه یا آزمون $S^2 =$

بدین منظور یک نمونه اولیه شامل ۱۹ پرسشنامه پیش‌آزمون گردید و سپس با استفاده از داده‌های به‌دست آمده از این پرسشنامه‌ها و به کمک نرم‌افزار آماری Spss میزان ضریب اعتماد با روش آلفای کرونباخ محاسبه شد.

جدول (۲). میزان آلفای کرونباخ فرضیه‌ها و ابعاد تحقیق

متغیرهای تحقیق	فرضیه اول	فرضیه دوم	فرضیه سوم	فرضیه چهارم	فرضیه پنجم	آلفای کل
آلفای کرونباخ	۰/۷۶۱	۰/۷۷۶	۰/۷۸۹	۰/۸۵۹	۰/۸۴۳	۰/۹۴۰

کرونباخ برای متغیرهای تحقیق و ابعاد آن به شرح زیر است: از آنجایی که مقدار به‌دست آمده آلفای کرونباخ برای همه متغیرهای تحقیق بالای ۰/۷ است. می‌توان گفت پرسشنامه از پایایی قابل قبولی برخوردار است.

ابزار جمع‌آوری اطلاعات

اطلاعات را می‌توان به روش‌های گوناگون در مکان‌های مختلف و از انواع منابع گردآوری کرد. روش‌های گردآوری اطلاعات مشتمل بر مصاحبه حضوری، مصاحبه تلفنی، مصاحبه رایانه‌ای، پرسشنامه حضوری، پستی یا الکترونیکی، مشاهده افراد یا رویدادها با ضبط یا بدون ضبط صوتی یا تصویری و انواع سایر فنون انگیزشی مانند آزمون‌های برون‌فکنی و منابع اطلاعاتی می‌توانند دست اول یا دست دوم و یا از هر دو نوع باشد. در این تحقیق روش گردآوری اطلاعات پرسشنامه، کتب پایان‌نامه‌ها، مقالات و اینترنت و... خواهد بود. به عبارتی، بخشی از جمع‌آوری اطلاعات از طریق مطالعه و کاوش در مقالات، کتب و پایان‌نامه‌ها و بخش دیگر از طریق پرسشنامه به‌دست می‌آید.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

محقق پس از آنکه روش تحقیق خود را مشخص کرد و با استفاده از ابزارهای مناسب داده‌های موردنیاز را برای آزمون فرضیه‌های خود جمع‌آوری کرد، اکنون نوبت آن است که با بهره‌گیری از تکنیک‌های آماری مناسب که با روش تحقیق و نوع متغیرها سازگاری دارد، داده‌های جمع‌آوری شده را دسته‌بندی و تجزیه و تحلیل کند و در نهایت فرضیه‌ها را که تا این مرحله او را در تحقیق هدایت کرده‌اند، در بوتۀ آزمایش قرار دهد و تکلیف آنها را مشخص کند و سرانجام بتوان پاسخی (راه‌حلی) برای پرسشی که تحقیق تلاشی سیستماتیک برای به‌دست آوردن آن بود، بیاید (سرمد، بازرگان و حجازی، ۱۳۸۰؛ ۲۳۵). در این تحقیق برای بررسی سؤالات تحقیق در جامعه از آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است. روش‌های آماری مورد استفاده در این تحقیق عبارتند از: الف) آمار توصیفی و ب) آمار استنباطی.

توصیف ویژگی‌های جمعیت شناختی اعضای نمونه

به منظور شناخت بهتر ماهیت جامعه‌ای که در پژوهش مورد مطالعه قرار گرفته است و آشنایی بیشتر با متغیرهای پژوهش، قبل از تجزیه و تحلیل داده‌های آماری، لازم است این داده‌ها توصیف شود. همچنین توصیف آماری داده‌ها، گامی در جهت تشخیص الگوی حاکم بر آن‌ها و پایه‌ای برای تبیین روابط بین متغیرهایی است که در پژوهش به کار می‌رود و در این پژوهش مطابق جدول ذیل است.

جدول (۳). جمعیت‌شناختی اعضای نمونه

عنوان	نوع	فراوانی	درصد فراوانی	جمع فراوانی	جمع درصد فراوانی
جنسیت	مرد	۳۹	۶۶/۱	۵۹	۱۰۰
	زن	۲۰	۳۳/۹		
سمت	مربی	۳۴	۵۷/۶	۵۹	۱۰۰
	کارشناس	۲۵	۴۲/۴		
تحصیلات	فوق لیسانس	۱۰	۱۶/۹	۵۹	۱۰۰
	لیسانس	۴۱	۶۹/۵		
	فوق دیپلم	۸	۱۳/۶		
سن	تا ۲۵ سال	۱	۱/۷	۵۹	۱۰۰
	بین ۲۶ تا ۳۵ سال	۳۰	۵۰/۸		
	بین ۳۶ تا ۴۵ سال	۲۴	۴/۷		
	بالای ۴۵ سال	۴	۶/۸		
سابقه کار	تا ۵ سال	۱۵	۲۵/۴	۵۹	۱۰۰
	بین ۶ تا ۱۰ سال	۱۹	۳۲/۵		
	بین ۱۱ تا ۱۵ سال	۱۷	۲۸/۸		
	بین ۱۶ تا ۲۰ سال	۵	۸/۵		
	بالای ۲۰ سال	۳	۵/۱		
رشته تحصیلی	علوم انسانی	۱۹	۳۲/۲	۵۹	۱۰۰
	علوم پایه و مهندسی	۴۰	۶۷/۸		

آمار استنباطی

به منظور تحلیل داده‌های پژوهش از تحلیل‌های گوناگون استفاده شده است. در مرحله اول نرمال بودن داده‌ها با استفاده از آزمون کولموگروف - اسمیرنوف مورد بررسی قرار می‌گیرد. در مرحله بعد روایی سازه متغیرها و شاخص‌های منتج از آن‌ها با استفاده از آزمون تحلیل عاملی تأییدی مورد بررسی قرار می‌گیرد. در

نهایت، با استفاده از آزمون تی تک نمونه‌ای به بررسی فرضیات تحقیق و با استفاده از آزمون فریدمن به اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر افزایش رفتار کارآفرینی کارآموزان پرداخته می‌شود.

آزمون نرمال بودن متغیرهای پژوهش

قبل از وارد شدن به مرحله آزمون فرض‌ها لازم است تا از وضعیت نرمال بودن داده‌ها اطلاع حاصل شود تا بر اساس نرمال بودن یا نبودن آنها از آزمون‌ها استفاده شود. در این آزمون اگر سطح معنی‌داری به دست آمده از اجرای آزمون، بزرگ‌تر از مقدار خطا یعنی $\alpha=0/05$ باشد، فرض H_0 و در غیر این صورت فرض H_1 تأیید خواهد شد.

داده‌ها نرمال است (از جامعه نرمال آمده‌اند): H_0

داده‌ها نرمال نیست (از جامعه نرمال نیامده‌اند): H_1

جدول (۴). آزمون کولموگروف-اسمیرنوف برای فرضیات تحقیق

متغیرها	Z کلموگروف-اسمیرنوف	سطح معناداری
فرضیه اول	۰/۹۶۴	۰/۳۱۱
فرضیه دوم	۱/۱۷۳	۰/۰۶۴
فرضیه سوم	۱/۳۰۱	۰/۰۸۳
فرضیه چهارم	۱/۱۹۰	۰/۱۱۳
فرضیه پنجم	۰/۸۶۱	۰/۴۴۹

با توجه به اینکه سطح معناداری برای متغیرهای تحقیق بزرگ‌تر از $0/05$ است پس فرض H_0 تأیید می‌شود و نتیجه می‌گیریم که داده‌های جمع‌آوری شده برای متغیرهای تحقیق نرمال است.

تحلیل عاملی تأییدی

در ارزیابی بخش اندازه‌گیری مدل محقق باید به بررسی روابط بین متغیرهای نهفته و متغیرهای آشکار مدل پردازد. در اینجا هدف تعیین اعتبار یا روایی و اعتماد یا پایایی اندازه‌گیری‌های مورد نظر است. در بحث اعتبار یا روایی این مسئله مطرح است که آیا شاخص‌ها یا متغیرهای آشکار همان چیز را اندازه‌گیری می‌کنند که مدنظر محقق است یا چیز دیگری را. در مقابل مسئله اعتماد یا پایایی با این موضوع

سرو کار دارد که شاخص‌های مورد استفاده با چه دقتی موضوع مورد نظر را اندازه‌گیری می‌کنند.

به همین منظور با استفاده از نرم‌افزار SPSS آزمون تحلیل تأییدی انجام می‌شود. هرچه مقادیر به دست آمده بزرگ‌تر باشد، عامل‌های استخراج شده متغیرها را بهتر نمایش می‌دهد و مقادیر زیر ۰/۵ باید حذف شوند که بار عاملی تمام سؤالات بالای ۰/۷ بود که به معنی تأیید می‌باشد.

بررسی فرضیات تحقیق

در صورتی که یک متغیر نرمال باشد ما می‌توانیم از آزمون‌های پارامتری استفاده کنیم و در صورتی که متغیرها نرمال نباشند، مجوز استفاده از آزمون‌های پارامتری را نداریم و باید برای آزمون متغیرها از آزمون‌های ناپارامتری استفاده نماییم. با استفاده از آزمون کولموگروف - اسمیرنوف نتیجه گرفتیم که تمامی متغیرهای تحقیق دارای توزیع نرمالی هستند، سپس برای آزمون سؤالات تحقیق از روش‌های پارامتری استفاده می‌کنیم. حال به مقایسه میانگین متغیرهای تحقیق با مقدار حد وسط عدد ۳ می‌پردازیم. چون مقدار میانگین یک جامعه با یک عدد مقایسه می‌شود از آزمون تی تک نمونه‌ای (One-Sample T Test) استفاده می‌شود. در تمامی آزمون‌ها اگر مقدار سطح معنی‌داری (Sig) بزرگ‌تر از سطح خطا (۰/۰۵) باشد H_0 را نتیجه می‌گیریم و در صورتی که سطح معنی‌داری (Sig) کوچک‌تر از سطح خطا (۰/۰۵) باشد H_1 را نتیجه می‌گیریم.

فرضیه اصلی تحقیق

مشاوره‌ی آموزشی بر افزایش رفتار کارآفرینانه کارآموزان تأثیر دارد.
 H_0 : میانگین امتیازات داده شده به تأثیر مشاوره‌ی آموزشی برافزایش رفتار کارآفرینانه کوچک‌تر یا مساوی ۳ است.
 H_1 : میانگین امتیازات داده شده به تأثیر آموزش کارآفرینی بر توسعه کارآفرینی بزرگ‌تر از ۳ است.

$$H_1: \mu > 3 \quad H_0: \mu \leq 3$$

جدول (۵). خلاصه نتایج آماری مربوط به فرضیه اصلی تحقیق

شاخص	تعداد جامعه	میانگین	انحراف معیار	خطای معیار میانگین
------	-------------	---------	--------------	--------------------

فرضیه اصلی	۵۹	۴,۱۲۹۵	۰,۶۴۲۷۷	۰,۰۶۲۵
فرضیه فرعی اول	۵۹	۴,۲۱۳۶	۰,۵۱۸۴۴	۰,۰۶۷۴۹
فرضیه فرعی دوم	۵۹	۴,۰۳۶۷	۰,۵۱۷۰۲	۰,۰۶۷۳۱
فرضیه فرعی سوم	۵۹	۴,۱۲۲۰	۰,۵۳۴۳۶	۰,۰۶۹۵۷
فرضیه فرعی چهارم	۵۹	۴,۱۱۳۰	۰,۵۳۴۲۶	۰,۰۶۹۵۶
فرضیه فرعی پنجم	۵۹	۴,۱۶۲۰	۰,۵۱۴۷۱	۰,۰۶۷۰۱

نتیجه این آزمون شامل دو خروجی است که خروجی اول جدول (۴-۱۰) آمار توصیفی مربوط به آزمون فرض را ارائه می‌کند و اعداد محاسبه شده به ترتیب تعداد داده‌ها، میانگین، انحراف معیار و خطای میانگین را نشان می‌دهد. نتایج آزمون آمار توصیفی نشان می‌دهد که مقدار میانگین نمونه از ۳ بیشتر است یا کمتر، ولی این موضوع باید از طریق آمار استنباطی (آزمون فرض یا فاصله عدم اطمینان) تأیید می‌شود. جدول (۶). نتایج آزمون t تک نمونه‌ای شاخص‌های فرضیه اصلی تحقیق

Test value=۳						شاخص
فاصله اطمینان ۹۵ درصد اختلاف		تفاوت میانگین	عدد معناداری (sig)	درجه آزادی	t	
بالایی	پایینی					
۱,۲۵۰۱	۱,۰۰۸۹	۱,۱۲۹۵۱	.۰۰۰	۵۸	۱۸,۷۴۸	فرضیه اصلی
۱,۳۴۸۷	۱,۰۷۸۵	۱,۲۱۳۵۶	.۰۰۰	۵۸	۱۷,۹۸۰	فرضیه فرعی اول
۱,۱۷۱۵	.۹۰۲۰	۱,۰۳۶۷۲	.۰۰۰	۵۸	۱۵,۴۰۲	فرضیه فرعی دوم
۱,۲۶۱۳	.۹۸۲۸	۱,۱۲۲۰۳	.۰۰۰	۵۸	۱۶,۱۲۹	فرضیه فرعی سوم
۱,۲۵۲۲	.۹۷۳۸	۱,۱۱۲۹۹	.۰۰۰	۵۸	۱۶,۰۰۲	فرضیه فرعی چهارم
۱,۲۹۶۴	۱,۰۲۸۱	۱,۱۶۲۲۳	.۰۰۰	۵۸	۱۷,۳۴۴	فرضیه فرعی پنجم

برای فرضیه اصلی فرضیه صفر را چنین تعریف می‌کنیم که با توجه به پرسشنامه و طیف پاسخ‌ها میانگین نظرات برابر یا کمتر از ۳ است. فرض مخالف آن یا فرضیه یک یا

توجه به پرسشنامه و طیف پاسخ‌ها میانگین نظرات بالاتر از ۳ است. همانطور که در جدول مشاهده می‌شود، در سطح ۹۵٪ اطمینان (یا خطا ۵٪) حد بالا مثبت و حد پایین مثبت می‌باشد و میزان خطای مشاهده شده (۰/۰۰۰) که کمتر از ۰/۰۵ است. بنابراین، فرض H_1 تأیید و فرض H_0 رد می‌شود. یعنی **مشاوره آموزشی بر افزایش رفتار کارآفرینانه** تأثیر دارد.

به‌منظور اولویت‌بندی عوامل تأثیرگذار بر **رفتار کارآفرینانه** کارآموزان از رتبه‌بندی فریدمن استفاده می‌شود که نتایج آن به شرح زیر است:

جدول (۷). آزمون فریدمن

متغیرها	ایجاد انگیزه‌های کارآفرینی	افزایش ویژگی‌های کارآفرینی	کسب مهارت‌های فنی کارآفرینانه	کسب مهارت‌های شخصی کارآفرینه	کسب مهارت‌های مدیریتی کارآفرینانه
رتبه میانگین	۳/۴۷	۲/۴۱	۳/۱۶	۳/۰۳	۲/۹۳

با توجه به نتایج به‌دست آمده از میانگین می‌توان گفت ایجاد انگیزه‌های کارآفرینی با میانگین ۳/۴۷ دارای بیشترین رتبه و پرورش ویژگی‌های کارآفرینی با میانگین ۲/۴۱ دارای کمترین رتبه است.

جدول (۸). عدم یکسان بودن رتبه عوامل تأثیرگذار

N۴	۵۹
Chi-square	۱۴,۵۶۲
Df	۴
Sig	.۰۰۶

از آنجایی که sig (سطح معناداری) کمتر از ۵ درصد است، ادعای یکسان بودن رتبه (اولویت) عوامل تأثیرگذار بر **افزایش رفتار کارآفرینانه** کارآموزان پذیرفته نمی‌شود.

پیشنهادات

پیشنهادات حاصل تحقیق برای مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای

- ۱- با توجه به نتایج حاصل از فرضیه اول که رابطه مثبت بین افزایش رفتار کارآفرینانه کارآموزان بر اساس ایجاد انگیزه‌های کارآفرینی کارآموزان مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای وجود دارد. بنابراین، به مدیران مراکز پیشنهاد می‌شود علاوه بر آموزش‌های مهارتی (سخت‌افزاری)، حتماً آموزش‌های نرم‌افزاری (کارآفرینی) که شامل آموزش کسب ثروت، نیاز به موفقیت، استقلال‌طلبی، تمایل به خلق چیزهای نو، قصد و نیت کارآفرینانه و خلق ارزش برای جامعه به صورت استاندارد آموزشی جداگانه یا تلفیقی از استاندارد حرف جزء برنامه آموزشی برای کارآموزان مراکز باشد که موجب ارتقاء و اثربخشی بیشتر آموزش‌های مهارتی مراکز شود.
- ۲- با عنایت به نتایج حاصل از فرضیه دوم که نشان داد بین افزایش ویژگی‌های کارآفرینی کارآموزان و افزایش رفتار کارآفرینانه رابطه مثبتی وجود دارد. بنابراین، به مدیران مراکز پیشنهاد می‌شود در مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای علاوه بر آموزش‌های مهارتی (سخت‌افزاری)، حتماً آموزش‌های نرم‌افزاری (کارآفرینی) که شامل خودباوری، اعتماد به نفس، تشخیص فرصت، قدرت تحمل ابهام، رویاپردازی، عملگرایی و آرامش فکری برای ارتقاء و افزایش اثربخشی آموزش‌های مراکز در نظر گرفته شود.
- ۳- با توجه به نتایج حاصل از فرضیه سوم که نشان داد بین رفتار کارآفرینانه و کسب مهارت‌های شخصی کارآفرینانه رابطه مثبتی وجود دارد. بنابراین، پیشنهاد می‌شود مدیران مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای علاوه بر آموزش‌های مهارتی لازم (سخت‌افزاری) هر حرفه، آموزش‌های نرم‌افزاری شامل ریسک‌پذیری، توانایی اداره تغییر، نوآوری، تغییرمحوری، مقاومت و پشتکاری رهبری و دوراندیشی به کارآموزان آموزش داده شود.
- ۴- نتایج حاصل از فرضیه چهارم نشان داد بین رفتار کارآفرینانه و کسب مهارت‌های مدیریتی کارآفرینانه رابطه مثبتی وجود دارد. بنابراین، پیشنهاد می‌شود مدیران مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای علاوه بر آموزش‌های مهارتی لازم (سخت‌افزاری) هر حرفه، آموزش‌های نرم‌افزاری شامل برنامه‌ریزی و تعیین اهداف، تصمیم‌گیری، روابط انسانی، بازاریابی، راه‌اندازی کسب و کار، مهارت‌های مالی و

حسابداری، مدیریت، کنترل و مذاکره برای موفقیت و مدیریت توسعه به کارآموزان آموزش داده شود که زمینه کارآفرینی بیشتر برای کارآموزان فراهم شود.

۵- نتایج حاصل از فرضیه پنجم نشان داد بین رفتار کارآفرینانه و مهارت‌های فنی کارآفرینی رابطه مثبتی وجود دارد. بنابراین، پیشنهاد می‌شود مدیران مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای علاوه بر آموزش‌های مهارتی (سخت‌افزاری) لازم هر حرفه، آموزش‌های نرم‌افزاری (کارآفرینی) مهارت‌های نوشتاری، ارتباطات شفاهی یا - کلامی، نظارت و ارزیابی محیط، مدیریت کسب و کار، تکنولوژی، مهارت میان - فردی، مهارت شنیداری، توانایی سازماندهی و مدیریت مشارکتی به کارآموزان آموزش داده شود که تعهد و زمینه کارآفرینی بیشتر برای کارآموزان ایجاد شود.

پیشنهادات جانبی برای مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای

یکی از چالش‌های امروز مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای، کارآفرینی است و اجرای یک برنامه موفق و مؤثر آموزش و مشاوره کارآفرینی نیازمند در نظر گرفتن تمام ابعاد کارآفرینی است. اما این‌که آیا مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای با وجود این همه امکانات و تجهیزات و جریان فکری صرف مهارت‌آموزی (بدون مشاوره و آموزش کارآفرینی) حاکم بر آنها، می‌توانند چنین برنامه‌ای را پیاده کنند یا خیر، مشخص نیست. بایستی مراقب بود تا رهیافت‌های تلفیق آموزش‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری (کارآفرینی) در مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای، کاملاً بررسی و مطالعه شده و به نحوی تلفیق صورت پذیرد که اثرات لازم و مورد انتظار را داشته باشد. تنها ارائه آموزش مهارتی سخت‌افزاری حتی با کیفیت بسیار عالی بدون آموزش مهارتی نرم‌افزاری (کارآفرینی و مشاوره آموزشی) مناسب نخواهد بود و علی‌رغم هزینه‌های زیاد آموزش مهارتی سخت‌افزاری مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای باعث گمراهی و انحراف از مسیر اهداف سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای که همان آموزش تولیدمحور است، خواهد شد. بنابراین، بایستی از طریق مطالعه محیط پیرامون مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای و محیط واقعی کسب و کار کارآفرینانه و با در نظر گرفتن توانایی‌ها و امکانات موجود، یک برنامه طولانی‌مدت و همه‌جانبه طراحی و اجرا نمود. با عنایت به اینکه آموزش کارآفرینی و مشاوره کارآفرینی در چندین سطح می‌باشد که دربرگیرنده زمینه لازم برای توسعه مهارت‌های نرم‌افزاری (کارآفرینی) کارآموزان تأثیر خواهد داشت. بر همین اساس، به‌طور کلی، یک رهیافت برای تلفیق آموزش و مشاوره کارآفرینی در نظام آموزش مهارتی یعنی تلفیق استاندارد آموزشی

کارآفرینی جزء استاندارد آموزشی سخت‌افزاری هر حرفه آموزشی باشد و پیشنهاد می‌گردد:

۱. تلفیق استانداردهای آموزش حرفه با آموزش کارآفرینی، یعنی آموزش نرم‌افزاری (کارآفرینی و مشاوره) بخشی از استاندارد حرفه‌های آموزشی باشد.
۲. با توجه به یافته‌های تحقیق لازم است برنامه‌های دوره آموزشی کارآموزان با قصد پرورش مهارت‌های نرم‌افزاری (کارآفرینی) کارآموزان مورد بازبینی قرار گیرد.
۳. هنگام تهیه و تدوین تعهد آموزشی سالانه مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای برای آموزش متقاضیان، نیازسنجی به عنوان اولین گام برای شناسایی شکاف بین وضعیت موجود و مطلوب دوره‌های آموزشی مبتنی بر یادگیری مهارت‌های رفتاری کارآفرینی کارآموزان را نشان می‌دهد مورد توجه قرار گیرد.
۴. بر اساس نتایج تحقیق پیشنهاد می‌شود هنگام طراحی استانداردهای آموزشی حرفه با هدف پرورش مهارت‌های کارآفرینی کارآموزان در نظر گرفته شود که برای این منظور می‌توان با رویکرد تلفیق آموزش کارآفرینی به عنوان بخشی از استاندارد آموزشی حرفه‌ها یا ارائه دوره مستقل کارآفرینی به عنوان یک دوره مکمل برای تغییر رفتار برای تمام کارآموزان در نظر گرفته شود.
۵. تمام دوره‌های آموزشی کارآموزان با هدف پرورش ویژگی‌ها، ایجاد انگیزه و پرورش مهارت نرم‌افزاری (کارآفرینی) کارآموزان باید موجب ارتقاء و توسعه دانش، نگرش و مهارت‌های موردنیاز یک حیطه مناسب در کارآموزان شود و همچنین، زمینه پرورش مهارت‌های ذهنی، روحیه کارآفرینی، افزایش دانش کارآفرینی و تربیت کارآموزان کارآفرین را فراهم سازد.
۶. برگزاری جشنواره‌های کارآفرینی از سطح مهد کودک‌ها تا سطح دبیرستان. لذا ضروری است تا علاوه بر توسعه و گسترش رویکرد تحقیقاتی کارآفرینی در مؤسسات خصوصی و دولتی نظیر وزارتخانه‌های بازرگانی، وزارت تعاون و کار و رفا اجتماعی، حمایت‌های مالی و اطلاعاتی از کارآفرینان، تأمین امنیت اقتصادی و اجتماعی آنها و تقویت نظام‌های حرفه‌ای و گسترش مشاغل کوچک و... بر عهده سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای باشد، امروزه با وجود طراحی دوره‌های آموزشی برای کارآفرینان، در کشورهای پیشرفته جهت‌گیری‌های هدفمندی به سوی کارآفرینی از همان مقاطع ابتدائی آغاز می‌شود و در کلیه مقاطع تحصیلی سعی بر این است تا انگیزه و رغبت دانش‌آموزان برای «کارآفرین شدن» تقویت شود، لکن با توجه به شرایط کنونی جامعه ابتدا باید شاخه‌های درسی در خصوص کارآفرینی

در برنامه‌های نهادهای آموزشی حتی نظامی لحاظ گردد تا آنها ضمن تربیت مدرسان و اساتید آموزش و مشاوره‌های کارآفرینی، با برگزاری همایش‌های تخصصی و فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی، به بررسی موضوع کارآفرینی از دیدگاه اقتصادی، جامعه‌شناسی و روان‌شناسی پرداخته و بستر مناسبی برای شناسایی و رشد کارآفرینان فراهم شود.

پیشنهادات برای محققین بعدی

۱. اعلام معیاری برای رتبه‌بندی مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای کشور بر اساس فعالیت‌های رفتار کارآفرینانه تحقیق حاضر بر اساس نظرات و دیدگاه‌های مربیان و کارشناسان مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای شهرستان پارس‌آباد در خصوص مشاوره آموزشی و فعالیت‌های مرتبط با این نوع مراکز صورت گرفته است. به نظرمی‌رسد بررسی دیدگاه و نظرات کارآموزان در خصوص آموزش و مشاوره کارآفرینی، که جامعه هدف در سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور هستند و تمام سعی و تلاش نظام آموزش مهارتی غیر رسمی کشور در جهت ارتقاء توانمندی آنان است، مفید می‌باشد.

۲. با توجه به اینکه در تحقیق حاضر به بررسی تأثیر مشاوره آموزشی بر افزایش رفتار کارآفرینانه در مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای شهرستان پارس‌آباد مغان به عنوان یکی از مراکز فعال استان اردبیل و کشور پرداخته شده است. پیشنهاد می‌شود در سایر مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای کشور نیز پرداخته شود.

۳. پیشنهاد می‌شود در خصوص تأثیر میزان رفتار کارآفرینانه مدیران و رؤسای مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای بر کارآفرین شدن مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای پرداخته شود که می‌تواند نقش به‌سزایی در افزایش و ایجاد درآمد برای سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور و اشتغال‌زایی کارآموزان بعد از فارغ‌التحصیل شدن باشد.

منابع

- اسدی، ع و قاسمی، ج. (۱۳۸۹). تحلیل عاملی مؤثر در ایجاد روحیه کارآفرینی دانشجویان تحصیلات تکمیلی، *نشریه اقتصاد و توسعه کشاورزی (علوم و صنایع کشاورزی)* دانشگاه فردوسی مشهد، چاپ ۲۴.
- آراستی، ز؛ ایمانی پور، ن و سعیدبنادکی، س. (۱۳۹۰). نقش آموزش درس "مبانی کارآفرینی" در قصد کارآفرینی دانشجویان رشته‌های غیر مدیریت، *فصلنامه توسعه کارآفرینی*، شماره ۱۴.
- آذر، ع و مؤمنی، م. (۱۳۸۵). *آمار و کاربرد آن در مدیریت (تحلیل آماری)*، انتشارات سمت جلد دوم.
- اسعدی، ن. (۱۳۹۱). ضرورت آموزش کارآفرینی در ایران، *هفته‌نامه خبری - تحلیلی برنامه*، شماره ۴۴۹.
- الوانی، س م و رودگر نژاد، ف. (۱۳۸۹). طراحی مدل کارآفرینی در سازمان‌های کوچک و متوسط سازمان فنی و حرفه‌ای، *مجله مدیریت توسعه و تحول*، شماره ۵.
- احمدپورداریانی، م و مقیمی، س م. آموزش کارآفرینی در کسب و کارهای کوچک و متوسط ایران، پاییز ۱۳۸۷، *فصلنامه توسعه کارآفرینی*، شماره ۱.
- احمد پور داریانی، م. مقیمی، س. (۱۳۸۵). *مبانی کارآفرینی*، نشر فرا اندیش، تهران، چاپ اول.
- احمدی پور، ل. (۱۳۸۸). بررسی اثربخشی آموزش مهارت‌های کارآفرینی، *ماهنامه اقتصادی، اجتماعی، علمی، فرهنگی کار و جامعه*، شماره ۱۰۸.
- امامی، م و سادات سعیدی، م. (۱۳۸۲). نقش و اهمیت آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در توسعه خوداشتغالی و کارآفرینی، *نشریه کار و جامعه*، شماره ۸۱.
- احمدپورداریانی، م و مطلبی، م. (۱۳۹۰). ارائه مدل یادگیری مادام‌العمر کارآفرینی با رویکرد تلفیقی (ارائه شده از سوی کنسرسیوم آموزش کارآفرینی)، *نشریه کار و جامعه*، شماره ۱۳۴.
- اکبری، ک. (۱۳۸۰). *نقش آموزش در توسعه کارآفرینی*، مجموعه مقالات کارآفرینی و فناوری‌های پیشرفته، انتشارات دانشگاه تهران.

توکلی مقدم، ر؛ آیانی، س و عموزاده خلیلی، ح. (۱۳۸۷). بررسی عوامل اثربخش در آموزش کارآفرینی و راهکار گذر از موانع، اقتصادی، اجتماعی، علمی، فرهنگی کار و جامعه، شماره ۱۰۲.

زعفریان، ر؛ فراهی، الف و عطاران، س. (۱۳۸۹). ارزیابی اثربخشی آموزش الکترونیکی کارآفرینی (بررسی موردی: رشته کارآفرینی در مرکز آموزش‌های الکترونیکی دانشگاه تهران)، اولین کنفرانس بین‌المللی مدیریت، نوآوری و کارآفرینی شهر شیراز.

خسروی پور، ب و عسگریان دهکردی، ف. (۱۳۸۸). ضرورت تقویت آموزش‌های کارآفرینی در فعالیتهای کشاورزی، نشریه کار و جامعه، شماره ۱۴، ۱۱۲. رازقندی. (۱۳۸۶). راهبرد آموزش کارآفرینی: توسعه و اثربخشی کارآفرینانه، اولین کنفرانس ملی کارآفرینی، خلاقیت و سازمان‌های آینده، سایت مرجع دانش،

www.civilica.com

Oliver. R. (۲۰۱۲). Development of Agribusiness Enterprises. Report of the APO Seminar on Development of Agribusiness Enterprises Indonesia. ۰۰-۴۴ November ۰۰۰۰.

Morris. M. H., Lewis. P. S., & Sexton. D. L. (۱۹۹۴). Reconceptualizing entrepreneurship: an input-output perspective. *SAM Advanced Management Journal*. ۹۹(۱). ۱۱.

Weijermars. R. (۲۰۰۰). Value chain analysis of the natural gas industry: Lessons from the US regulatory success and opportunities for Europe. *Journal of Natural Gas Science and Engineering*. ۲(۲). ۶۶-۱۰۴.

Hurley. A. E. (۱۹۹۹). Incorporating feminist theories into sociological theories of entrepreneurship. *Women in Management Review*. ۴۴(۲). ۴۴-۲۲.

Anokhin. S., Grichnik. D., & Hisrich. R. D. (۲۰۱۱). The Journey from Novice to Serial Entrepreneurship in China and Germany: Are the drivers the same?. *Managing Global Transitions*. ۷(۲). ۱۱۷.

Porter. M. E. (۲۰۰۹). Competitiveness and the State of Entrepreneurship p p in Saudi Arabia.